

Efficiënte geschiloplossing in belastingzaken

Verslag van het VFM-lustrumcongres, gehouden op woensdag 14 juni 2017 te Utrecht

Mr. L.J.A. Pieterse, datum 18-07-2017

Datum	18-07-2017
Auteur	Mr. L.J.A. Pieterse ^[1]
Folio weergave	Download gedrukte versie (PDF)
Vakgebied(en)	Fiscaal bestuursrecht / Algemeen

“Ieder systeem heeft er belang bij, dat er een plaats is, waar de onderlinge ruzies (...) vreedzaam, zonder mes, berecht kunnen worden (...).”^[2]

1 Opening

Een geschil, soms met brisante trekken, kan zomaar ontstaan en is niet altijd te voorkomen, ook niet tussen de Belastingdienst en belastingplichtigen. Op woensdag 14 juni jl. vond daarover in de Winkel van Sinkel, fraai gelegen aan de Oudegracht te Utrecht, een congres plaats, in het bijzonder over de vraag hoe geschillen efficiënter kunnen worden opgelost. Het congres is georganiseerd door de Vereniging voor Fiscale Mediation (VFM),^[3] een vereniging die als doel heeft de kwaliteit van de beroepsuitoefening te bevorderen en kennisontwikkeling op het gebied van mediation in fiscale geschillen te stimuleren.^[4] Namens de VFM opende Vos^[5] de bijeenkomst, die is georganiseerd ter gelegenheid van het tienjarige bestaan van de vereniging, zoals hij duidelijk maakte. De plaats die mediation heeft weten te veroveren is dan misschien bescheiden, zo signaleerde Vos, maar de inzet van mediationvaardigheden is belangrijk.^[6] Die vaardigheden, aldus Vos, komen altijd van pas, bijvoorbeeld voor degene die werkt als inspecteur, belastingadviseur of in een andere hoedanigheid (fiscale) conflicten wil oplossen.^[7] Verder schetste hij een beeld van het programma dat de organisatie — de lustrumcommissie, bestaande uit Veerman^[8] en Kuiper^[9] — heeft samengesteld. Ook attendeerde Vos erop dat er pers in de zaal aanwezig was, namelijk een journaliste, die, afgaande op mijn bescheiden waarnemingen, een niet geringe hoeveelheid aantekeningen produceerde.^[10]

2 Inleiding: efficiënte geschiloplossing

Over de voorwaarden voor efficiënte geschiloplossing in belastingzaken en de belemmeringen die daarbij komen kijken, sprak Booij,^[11] de voorzitter van het congres. Hij hield het tempo erin en wees om te beginnen op de gemêleerde samenstelling van de groep aanwezigen, bestaande uit inspecteurs, mediators, fiscale advocaten, medewerkers van de Belastingdienst, leden van de rechterlijke macht en een (verdwaalde) reporter. Vervolgens las Booij een illustratieve passage voor uit het boek *Mediation in belastingzaken*.^[12] Het betrof een voorbeeld van een gesprek dat in het kader

van een boekenonderzoek plaatsvindt en “dat escaleert omdat onder de oppervlakte een (relatie)probleem doortert”. Uit het voorbeeld blijkt hoe gemakkelijk een (onschuldige) situatie kan escaleren.

Als het om *efficiënte* oplossing van geschillen gaat, het thema van de middag, zal moeten worden gedacht aan variabelen als de (beperkte) doorlooptijd van een zaak, in de zin dat geschillen zo snel mogelijk moeten worden opgelost, de hoeveelheid energie die gaat zitten in het uit de wereld helpen van een bepaalde kwestie, maar ook aan de kosten die daarmee zijn gemoeid en het effect dat het oplossen van een geschil heeft op het herstel of behoud van een (goede) relatie.

Om een geschil efficiënt op te lossen, moet eerst een conflict ontstaan, en dat kan verschillende oorzaken hebben, zo legde Booij uit. Dat een conflict vervolgens escaleert, kan samenhangen met verschillende omstandigheden, zoals een gevoel van onmacht dat sommige belastingplichtigen in bepaalde situaties ervaren, soms ingegeven door de angst dat een boete wordt opgelegd, en dat werkt niet in de hand dat geschillen efficiënt worden opgelost. Ook de Belastingdienst kan (onbedoeld) aanleiding geven tot het uit de hand lopen van een verschil van inzicht, bijvoorbeeld als de dienst te wantrouwend is, en eigen (morele) oordelen velt over de (houding van de) belastingplichtige. De belastingplichtige kan de Belastingdienst, die een *repeat player* is als het gaat om behandeling van geschillen, ook als te kil ervaren, en dat kan eraan in de weg staan dat een geschil efficiënt wordt opgelost. Maar ook kan het zo zijn — een andere oorzaak van escalatie — dat een bepaalde bewijslastverdeling verhindert dat één van de partijen transparant is, en dat kan een oorzaak zijn van irritatie en vervolgens escalatie van de situatie.

Tot slot ging Booij in op enkele internationale ontwikkelingen, zoals de invloed die uitgaat van de uit het BEPS-project voortvloeiende aanpassingen van het internationale belastingrecht. Die aanpassingen zullen tot meer internationale conflicten leiden. Die kunnen worden opgelost door onderling-overlegprocedures. Booij wees erop dat in deze sfeer bindende arbitrage in zwang begint te komen en dat de ambities van enkele landen kunnen worden gerealiseerd door het gebruik van het zogenoemde multilaterale instrument.^[13] Maar ook mediation zal — liefst in een vroeg stadium — ingezet kunnen worden om internationale fiscale kwesties bespreekbaar te maken. Op dit vlak ontplooit Booij initiatieven met fiscale specialisten uit andere landen, die mede inhouden dat ervaringen worden gedeeld en mediation, dat bij grensoverschrijdende geschillen nog in de kinderschoenen staat, verder wordt ontwikkeld.

3 Hard tegen hard?

Onder de enerverende titel ‘Hard tegen hard, zand in de machine, eindeloos blijven vechten in fiscale zaken of kan het ook anders?’, onderhield Kerckhoffs,^[14] advocaatbelastingkundige van professie, de aanwezigen met een vlammend betoog. In zijn voordracht trachtte hij het beeld bij te stellen dat advocaten zandstrooiers zijn, en erop uit zijn conflicten lang te laten duren. Zand = olie, aldus Kerckhoffs, die daarmee een nieuwe, tot overpeinzing aanleiding gevende vergelijking lanceerde. Maar voordat hij aan de uitleg daarvan toekwam, nam hij de aanwezigen mee naar het verleden, toen alles beter was. In de tijd dat hij belastingadviseur was, ruim twee decennia geleden, werden fiscale kwesties “gewoon” en “redelijk soepel” opgelost in nauw overleg met de inspecteur, die autonoom kon opereren, één van de attracties van dat ambtelijke beroep. En als het tot een procedure kwam, waren de raadsheren van het gerechtshof, een tweede feitelijke instantie bestond nog niet, de baas over de procedure.^[15] En gewraakt werden zij niet (dat was toen nog niet in de mode). De raadsheren

waren erop gericht het geschil te beslechten, desnoods door partijen de gang op te sturen. Maar onder invloed van de invoering van de Awb is de behandeling van belastingzaken in verschillende opzichten geformaliseerd (kennisgeving vooraf, hoorzitting, en zo meer en zo verder). Of deze behandeling nu zo efficiënt is, valt te betwijfelen, aldus Kerckhoffs.

De onbalans, in de zin van een onevenwichtige machtsbalans, die tussen partijen bestaat, vormt volgens Kerckhoffs een belemmering voor een efficiënte geschilbeslechting. De belastingplichtige wil een geschil oplossen, heeft daar belang bij, maar de Belastingdienst lijkt zeeën van tijd te hebben, en kan — als het zo uitkomt — dreigen met het boetewapen. Die situatie kan tot gevolg hebben dat een belastingplichtige een schikking accepteert om van de zaak af te zijn, hoewel de uitkomst onbevredigend is of zelfs onrechtvaardig. Deze gang van zaken werkt in de hand dat onderhuidse problemen ontstaan of blijven bestaan en op enig moment naar buiten komen, zodat conflicten blijven voortwoekeren.

Vervolgens ging Kerckhoffs in op de ideale proceshouding. Als het aan hem ligt, moet de belastingplichtige alle argumenten op tafel leggen, mopperen over formele punten, zoals een verstreken termijn of een ontbrekend nieuw feit, zodat het speelveld, zoals Kerckhoffs dat noemde, duidelijk is. Het op deze wijze luid en duidelijk verkondigen van alle relevante aspecten, vormt het zand dat — als gewicht — op de denkbeeldige weegschaal de machtsbalans meer in evenwicht brengt, en dat draagt bij aan een goede en evenwichtige oplossing van het geschil (met andere woorden: zand = olie). Bij de verdere behandeling van een aldus ontwikkelde zaak zou het goed zijn als onafhankelijke procesgemachtigden worden ingeschakeld, dat wil zeggen deskundigen die vrij en open naar het geschil kijken, en niet hun eigen advies of fiscale begeleiding behoeven te verdedigen, en dat kan een efficiënte conflictbeslechting bevorderen.

Voor wie daarover zou twijfelen: Kerckhoffs is voorstander van efficiënte geschiloplossing buiten de rechter om. Wat hem betreft keren we terug naar de oude tijd, toen de menselijke maat centraal stond. Dat betekent: in gesprek met elkaar raken, luisteren, open staan voor elkaars standpunten, en elkaar vinden in een goede oplossing. In een zodanig gesprek kan het door de wet voorgeschreven verslag beter achterwege worden gelaten. Dan kunnen partijen zich vrijer uiten, en hoeft naderhand geen energie gestoken te worden in correspondentie over de precieze bewoordingen van het geschrevene. Als het aankomt op het formuleren van gemaakte afspraken, is het volgens Kerckhoffs voldoende dat de essentie goed wordt opgeschreven. Modelmatige vaststellingsovereenkomsten met tal van overbodige bepalingen, die inspecteurs doorgaans uit de kast trekken, behoeven volgens Kerckhoffs niet te worden gebruikt. Bij wijze van uitsmijter deed Kerckhoffs een zogenoemde black box-procedure uit de doeken, die hij uitgelegd had gekregen van een Zwitserse collega. In zo'n box, een mediationachtige setting, komen de onderhandelaars van partijen samen om een oplossing te bereiken voor een geschil. Als dat niet lukt, verdwijnen de onderhandelaars van het toneel, en blijft de uitgewisselde informatie achter in de onderhandelingsruimte, de zwarte doos dus. Die informatie belast de eventueel later te voeren procedure niet.

4 Succesvolle en efficiënte geschiloplossing op andere terreinen

Tijdens het congres was ook tijd ingeruimd voor ervaringen op andere terreinen van het recht, en wel onder het motto: “goed voorbeeld doet goed volgen”.

De eerste voordracht in deze categorie was van Meijer,^[16] advocaat en deken in het arrondissement

Rotterdam, in welke hoedanigheid hij dagelijks moet bemiddelen.

Meijer trakteerde de aanwezigen op enkele, bedachtzaam geformuleerde verhalen uit zijn eigen, rijke praktijkervaring. Zo deelde hij met de toehoorders zijn ervaring met een nogal dwingende president van een gerechtshof die min of meer aanstuurde op een oplossing zonder dat de rechter een uitspraak zou behoeven te doen. Achteraf bezien was het voorstel om tot een minnelijke regeling te komen, nadat de rechtbank de vordering van eiser had afgewezen, wat ongelukkig, nu het gerechtshof aanstuurde op vernietiging van het vonnis, waardoor eiser alsnog gelijk kreeg. De verleiding was voor eiser groot om met iedere minnelijke regeling akkoord te gaan, indien die regeling beter was dan het vonnis, doch de vraag was wel of mediation op dat moment nog zinvol was. Meijer meent van niet.

Dat — ook tegenwoordig — mediation spaarzaam wordt ingezet heeft volgens Meijer te maken met koudwatervrees van advocaten. Zij willen hun cliënt niet uit handen geven. Verder gaf Meijer als advies om de tijd te nemen voor mediation en als het even kan daarvoor een paar dagen uit te trekken. In de Verenigde Staten is dat volgens hem gebruikelijk, maar in Nederland veelal onbespreekbaar. Belangrijk is, aldus Meijer, dat vertrouwen wordt gecreëerd. Hoe belangrijk dat is, ook voor partijen die in de toekomst verder met elkaar willen, illustreerde Meijer met een voorbeeld uit zijn eigen praktijk. Een bijzonder fris en ontwapenend geluid liet Freeke^[17] horen. Zij is advocaat en mediator en dus wereldverbeteraar, zo liet zij daarop in één adem grappenderwijs volgen. Op onbeschroomde manier schetste zij haar levensloop. Na een stage bij De Brauw, kwam zij via Van Mens & Wisselink terecht bij Loyens & Loeff. Enkele jaren geleden besloot Freeke, inmiddels moeder geworden, haar werkzame leven opnieuw, maar dan écht anders in te richten. Zij maakte toen de keuze meer op de maatschappij betrokken werk te gaan doen. Freeke volgde een mediationopleiding, zette een eigen kantoor op en richt zich tegenwoordig onder meer op mediation in strafzaken. In dergelijke zaken wordt “hard gevochten”, aldus Freeke, maar desalniettemin of juist daarom is er ruimte voor mediation. Voor het slachtoffer kan het een verademing zijn om rechtstreeks in contact te komen met de dader, zeker als beide partijen uit hun rol treden en als mens tegenover elkaar komen te staan (of fiscalisten, doorgaans ten prooi gevallen aan een stevige vorm van beroepsdeformatie, daartoe in staat zijn, is allerminst zeker). Een gesprek biedt volgens Freeke de mogelijkheid om naar elkaar te luisteren, en — wie weet — begrip te krijgen voor elkaar, als gevolg waarvan angsten en vooroordelen kunnen verdwijnen. Maar dat, een dergelijke meer informele aanpak, kan alleen als sprake is van een bekende verdachte, zo lichtte Freeke toe. Verder wees zij erop dat mediation complementair is, de aanhangig gemaakte strafzaak dus niet vervangt. Tevens memoreerde zij dat 70% van de gevallen van mediation in strafzaken slaagt en uit onderzoek blijkt dat ook de recidive vermindert.

In de laatste minuten van de voordracht ging Freeke in op haar werkzaamheden als gastdocente aan de Universiteit van Amsterdam. Zij doceert luistervaardigheden, en daarvoor blijkt een “markt” te bestaan, omdat het niet (meer) vanzelfsprekend is dat dergelijke vaardigheden in de thuissituatie worden bijgebracht.

5 Veranderende rol van de inspecteur en adviseur: meer of minder conflicten?

Een gelegenhedsduo, dat goed op elkaar wist in te spelen, werd gevormd door Van Leeuwen,^[18] werkzaam bij de Belastingdienst en voorzitter van de kennisgroep conflictmanagement, en Koller,^[19] die inmiddels is gepensioneerd als belastingadviseur, zoals hij dat zelf noemde. Koller somde een aantal

knelpunten in de relatie tussen belastingadviseur en Belastingdienst op. Zo vestigde hij — misschien wel geïnspireerd door het denken van Brüll — de aandacht op zogenoemde systeemconflicten. Daarmee doelde hij op “conflicten” die samenhangen met de voor buitenstaanders niet altijd even gemakkelijk te doorgronden organisatie van de Belastingdienst. Zo is de bevoegde inspecteur soms niet te vinden, en dat kan leiden tot irritaties. Het aantal échte conflicten valt volgens hem reuze mee, omdat de contacten met de inspecteur, als zij eenmaal zijn gelegd, goed verlopen. Van Leeuwen wees er vervolgens op dat er de laatste jaren nogal wat is veranderd. De Belastingdienst heeft meer verantwoordelijkheid gekregen, mede onder invloed van nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen, zoals het toegenomen aantal zzp'ers. Verder behoren fysieke dossiers tot het verleden; de Belastingdienst werkt in een gedigitaliseerde omgeving en dat leidt er soms toe dat het voor de inspecteur lastig is om het totaalplaatje in beeld te krijgen. Dat kan tot gevolg hebben dat de inspecteur informatie opvraagt die de belastingplichtige al (enkele keren) eerder heeft verstrekt. Ook dat kan in een conflict resulteren, al gebruikt Van Leeuwen liever neutralere termen, als “spanning” of “irritatie”.

Koller haakte daarop in. Vervelend is, aldus Koller, als de inspecteur zich onvoldoende verdiept in de feiten, zich verschuilt achter beleid en/of één of andere kennisgroep. Ook dat komt voor. Dat onderstreept zijn observatie dat het systeem — de inrichting en werkwijze van de Belastingdienst — gevoelig is voor escalatie, en daarbij verwees hij naar de inleiding van Booi, die de escalatieladder demonstreerde. Beide partijen schieten dan in ferme taal en/ of zetten drukmiddelen in. Dat deze situatie bestaat, herkent Van Leeuwen wel. Zowel adviseur als inspecteur beroepen zich op formaliteiten (termijnen, mogelijke niet-ontvankelijkheid, algemene beginselen van behoorlijk bestuur en andere wettelijke bepalingen), terwijl er eigenlijk iets anders aan de hand is. In zo'n situatie, waarin partijen niet met elkaar uit de voeten kunnen, bijvoorbeeld omdat zij elkaar onredelijk vinden, is het volgens Koller verstandig om eens iemand anders bij de zaak te betrekken. Dat betekent niet dat meteen een mediationtraject moet worden bewandeld. In de beleving van Koller lenen fiscale conflicten zich niet goed voor mediation. Van Leeuwen denkt daar duidelijk anders over. Zij gelooft in het instrument van het goede gesprek en verwondert zich erover dat deskundige professionals er in de praktijk niet samen uit blijken te kunnen komen. Op inhoudsniveau zouden zij elkaar immers juist moeten kunnen vinden. Misschien lukt dat niet omdat te resoluut standpunten worden ingenomen, en (andere) opties onvoldoende worden open gehouden, zodat er te weinig ruimte voor “bewegen” is en posities niet zonder gezichtsverlies kunnen worden verlaten (het beleid van de fiscus houdt overigens in dat belastingplichtigen een helder standpunt innemen als zij om vooroverleg verzoeken,^[20] zo vertrouwde mijn buurman mij — niet vrij van cynisme — fluisterend toe).

Dat mediation niet vaak voorkomt in belastingzaken, is bekend en werd door enkele aanwezigen, soms met nauwelijks verhulde emotie, bevestigd. De leiding van de Belastingdienst is evenwel voorstander van mediation, zo merkte Van Leeuwen op, maar de lagere echelons herkennen de daarvoor geschikte situaties onvoldoende. Het team mediators waarover de Belastingdienst beschikt, is aanspreekbaar, ook in het weekend, zelfs als de plaatselijke supermarkt wordt bezocht zal de telefoon worden opgenomen, zo verzekerde één van de aanwezige medewerkers van de Belastingdienst (de naam van deze ambtenaar zullen we wijselijk verborgen houden). Via een relatiebeheerder, althans contactpersoon, moet het mogelijk zijn om mediation aan te kaarten.

Dat de aanwezigen deze mogelijkheid maar beperkt (her)kennen, maakt duidelijk dat daarin nog wel wat te verbeteren valt, aldus Van Leeuwen.

6 Wet of geen wet, (fiscale) mediation is een blijvertje!

Met behulp van enkele stellingen, die werden geprojecteerd op een scherm, waarop tevens digitaal verzonden reacties vanuit de zaal verschenen, wist Groeneveld^[21] de aanwezigen in beweging te krijgen. Dat mag een formidabele prestatie worden genoemd, gelet op de temperatuur in de zaal, die inmiddels behoorlijk was opgelopen. Zelf is Groeneveld belastingrechter, cassatierechter om precies te zijn, en geen mediator, al heeft hij zich op enig moment, zij het kortstondig, ingelaten met mediation. De fijne kneepjes daarvan leerde hij van Hanekroot,^[22] een inspirerende man, tevens mediationgoeroe. Over de stelling of er efficiënte geschiloplossing in belastingzaken is, waren de meningen enigszins verdeeld. Soms verloopt zij efficiënt, maar als er ook strafrechtelijke aspecten aan de zaak verbonden zijn, is de kans op een (deels) informele oplossing minimaal, zo betoogde een advocaat. Dat verzoeken om mediation vaak door de Belastingdienst worden afgewezen, is een stelling die op de nodige bijval kon rekenen. De motivering van een dergelijke afwijzing blijkt tekort te schieten; veelal zal de zaak zich niet lenen voor mediation, maar een bevredigende motivering zal dat, zo kaal geformuleerd, niet zijn. Als het aan een van de aanwezigen ligt, moet de attitude van de Belastingdienst veranderen (en daarvoor is misschien wel een stevige dosis verleiding nodig: “Hysterie, schoonheid, onechtheid.

Het gaat niet om de waarheid, dat is een volkomen onbruikbaar begrip. Verleiden en verleid worden dat zijn de enige mogelijkheden om iemand te veranderen”^[23]). Men zou — anders gezegd — het avontuur moeten aangaan en zich laten verrassen door de mogelijkheden die mediation biedt, zo vatte Groeneveld het betoog van de zendeling samen. Namens de Belastingdienst liet Van Leeuwen weten dat ook verzoeken om mediation of iets wat daarop lijkt worden gedaan door de Belastingdienst; in voorkomende gevallen is de dienst dus zelf de initiatiefnemer als het gaat om alternatieve geschiloplossing. In fraudezaken ligt mediation lastig, omdat het voorkomt dat het openbaar ministerie niet bereid is toe te zeggen dat zij de geheimhouding die partijen in een mediationtraject overeenkomen, zal respecteren. Dat zou ertoe kunnen leiden dat het openbaar ministerie — uiteindelijk, bijvoorbeeld na getuigen te hebben opgeroepen — kan komen te beschikken over informatie die partijen in vertrouwen met elkaar hebben gedeeld, en dat is een hinderpaal voor mediation. Dat is jammer, omdat mediation wel degelijk een positieve bijdrage kan leveren in de sfeer van fraudezaken, zo betoogde Kerckhoffs. De stelling die inhoudt dat een wettelijke regeling van mediation er niet zal komen, werd breed gedragen. De voorstellen, ook die welke in het consultatiedocument zijn opgenomen,^[24] zijn te zeer doordesemd van het juridische (mediation is te zeer gejuridiseerd, zoals dat in vakjargon heet); de menselijke maat zou (weer) centraal moeten komen te staan, zo verdedigde een medewerker van de Belastingdienst, die en passant de houding van belastingkundigen hekelde die het doorgaans niet kunnen laten vele bladzijden tellende verhandelingen met formeelrechtelijke punten in te brengen. Volgens Vos, die inging op de door Groeneveld — met zichtbaar genoeg — opgeworpen schuldvraag, komt een wettelijke regeling er niet omdat er te veel verdeeldheid is in de gelederen van de (organisaties van) mediators. In aansluiting daarop betoogde Vos dat hij niet begrijpt waarom mediation zo vaak wordt afgewezen. Volgens hem is er sprake van koudwatervrees. Wat is er mis met een gesprek, met als doel om van de onzekerheid af te zijn?

Dat zou, aldus Vos, toch iedereen moeten willen?

Wet of geen wet, mediation is een blijvertje, een stelling die van harte werd onderschreven door Bakker.^[25] Mediation bestaat al dertig jaar en zal blijven bestaan, zo stelde hij zonder een spoor van twijfel. Iets anders is, dat ook de opleidingsinstituten wel varen bij het voortbestaan van (het denken over) mediation, zo poneerde een van de aanwezigen op prikkelende wijze.

7 Tot besluit

Het slotakkoord verzorgde Booij, de voorzitter van het congres. Hij noemde de middag “geanimeerd”, een kwalificatie waarop niets valt af te dingen. De bijeenkomst bood de gelegenheid om goed naar elkaar te luisteren, aldus Booij, en dat is bij uitstek een aangelegenheid die bij mediation centraal staat. Booij besloot zijn afrondende woorden met een oproep. Volgens hem is het zaak om partijen in een zo vroeg mogelijk stadium van een potentieel geschil (of conflict) bij elkaar te brengen in een soort regiebijeenkomst.^[26] Tijdens zo'n bijeenkomst kunnen afspraken worden gemaakt over vooral de (procedurele) gang van zaken. Daarbij kunnen verwachtingen worden uitgesproken en afspraken gemaakt, bijvoorbeeld over het gebruik van bepaalde bevoegdheden.

Voetnoten

[1]

Verbonden aan de Universiteit Leiden en de Vrije Universiteit Amsterdam.

[2]

D. Brüll, 'Systeem-misdrijven op belastinggebied', *Fiscaal* 1982, nr. 1, p. 6.

[3]

Zie: www.vfmmediation.nl.

[4]

Een paar jaar geleden organiseerde de VFM een congres over de toekomst van de fiscale geschiloplossing. Zie voor een verslag daarvan: *WFR* 2013/1234, p. 1234-1237.

[5]

Roelof Vos is bestuurslid van de VFM en advocaat-belastingkundige bij Hertoghs advocaten.

[6]

Zie daarover ook het interview met Roelof Vos in *Het Register* 2017/3, p. 19 e.v., dat is verschenen onder de titel: 'Mogelijkheden mediation vaak onderbenut'.

[7]

Vgl. het interview met prof. dr. Lieke Coenraad over mediationonderwijs, onderzoek en de rechterlijke macht: 'De jurist van de toekomst is een breed georiënteerde conflictoplosser', *Mediation Magazine* 2017, een eenmalige uitgave ter gelegenheid van het lustrum van de Nederlandse Mediatorsvereniging, p. 59 e.v.

[8]

Marco Veerman is venoot bij Contaxus Belastingadviseurs en mediator.

[9]

Jurgen Kuiper maakt deel uit van de Raad van Advies van de VFM.

[10]

Wilma van Hoeflaken, 'In relatietherapie met de Belastingdienst', *Het Financieele Dagblad* 1 juli 2017.

[11]

Arnaud Booij is voorzitter van de VFM, advocaat-belastingkundige bij BooijBickers advocaten en verbonden aan de Universiteit Leiden.

[12]

Het gaat om het boek van Arnaud Booij, Jurgen Kuiper en Jeroen Verstege, *Mediation in belastingzaken*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2013, p. 25.

[13]

Zie daarover: M.A. de Ruiters, 'Dispute Resolution', *MBB* 2017/5, par. 5. In deze paragraaf gaat zij tevens in op de vormen van arbitrage die tot de mogelijkheden behoren.

[14]

Roel Kerckhoffs is advocaat-belastingkundige bij Hertoghs advocaten.

[15]

Vgl. R.H. Happé e.a., *Algemeen fiscaal bestuursrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, par. 9.19.7.

[16]

Rob Meijer is advocaat bij AKD en deken van de Orde van Advocaten in het arrondissement Rotterdam.

[17]

Klaartje Freeke is advocaat & wereldverbeteraar bij Freeke & Monster strafrechtadvocaten & mediators, en tevens voorzitter van de adviescommissie Mediation van de Orde van Advocaten.

[18]

Anke van Leeuwen is voorzitter van de kenniscgroep conflictmanagement bij de Belastingdienst.

[19]

Henk Koller is directeur van de NOB en werkzaam bij Deloitte.

[20]

"Het verzoek moet (...) een helder standpunt of een heldere zienswijze of conclusie bevatten over de fiscale consequenties van de voorgelegde casus". Zie par. 3, onderdeel 2, van de jongste versie van het Besluit Fiscaal Bestuursrecht, dat op 9 mei 2017 is afgekondigd en is gepubliceerd in *V-N* 2017/27.3.

[21]

Theo Groeneveld is raadsheer in de Hoge Raad.

[22]

Ali Hanekroot (1934-2006), die voor zijn verblijf in India luisterde naar de naam Leo. Volgens Hanekroot draait mediation om "echte aandacht" voor mensen, zo valt uit openbare bronnen op te maken.

[23]

Aldus Peter Schat in een interview met Bibeb. Deze passage is opgenomen in: Adinda Akkermans en Roos Menkhorst, Bibeb. *Biechtmoeder van Nederland*, Amsterdam/Antwerpen: Querido Fosfor 2017, p. 103.

[24]

Conceptwetsvoorstel Wet bevordering mediation, te vinden op www.internetconsultatie.nl/wetmediation en het commentaar daarop van de VFM, dat op de — eerder genoemde — website van de vereniging is opgenomen. Zie uitgebreid over het voorstel: L.M. Coenraad en P. Ingelse, 'Afscheid van de klassieke civiele procedure?', in: *Afscheid van de klassieke procedure?*, Deventer: Wolters Kluwer 2017, p. 72 e.v.

[25]

Maarten Bakker is mediator.

[26]

Vgl. E. Mak, 'De Spreekuurrechter: een nuttige innovatie?', *Ars Aequi* april 2017, p. 291 e.v.